

**IMPACTUL DE MEDIU ASUPRA STĂRII SĂNĂTĂȚII POPULAȚIEI
DIN MUNICIPIUL CHIȘINĂU**

Sidor SÎRBU, Aurelia CRIVOI

Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

Starea mediului ambiant – problemă prioritară și fundamentală a umanității – pericolul epuizării resurselor naturale, creșterea riscului poluării și impactul dezechilibrului ecologic asupra sănătății, scăderea calității mediului ambiant, stocurile uriașe de deșeuri industriale și radioactive. Transformările tehnologice ale mediului din anii postbelici, sub influența factorului antropogen, au dus la diverse modificări cu efecte nefaste asupra sănătății umane. Grație dezvoltării științei au fost elaborate noi metode de producție, tehnologii de vârf deosebit de eficiente, însă cu consecințe grave pentru sănătatea omului. Statistica bolilor din ultimii ani din Republica Moldova, și, îndeosebi, din municipiul Chișinău este un argument serios pentru acordarea unei atenții deosebite problemei impactului mediu-sănătate.

Protecția mediului înconjurător și folosirea rațională a resurselor naturale constituie una dintre problemele globale ale societății în etapa actuală, care determină nu numai nivelul de dezvoltare social-economică a Republicii Moldova, dar și condițiile de existență ale generației viitoare.

Problema mediului înconjurător preocupă lumea întreagă, indiferent de hotarele administrative și politice, de nivelul dezvoltării economice și de nivelul de viață a populației. Calitatea vieții devine o sferă de preocupare a oamenilor de știință nu numai în țările cu un grad înalt de dezvoltare, dar și în țările „lumii a treia”.

Poluarea mediului reprezintă azi o problemă de mare îngrijorare și răspundere pentru toate persoanele, indiferent de categoria profesională, de aceea e nevoie de a organiza controale și acțiuni pentru combaterea poluării. Influența poluării asupra sănătății este mult mai înțeleasă și resimțită de public, care își dă tot mai bine seama că poluarea mediului este nu numai o incomodare, dar și pune în pericol sănătatea, viața. Sunt clar vizibile dovezile științifice fundamentale despre mediul la etapa actuală de tranziție a republicii și datele contradictorii privind gravitatea stării mediului, și cele ce caracterizează sănătatea și longevitatea populației, fac necesar a studia problema. O influență considerabilă asupra obiectivelor acvatice din municipiu are spălarea neautorizată a transportului auto individual [1].

O altă problemă de mare importanță o constituie deteriorarea colectorilor de canalizare fecaloid-menajeră, ceea ce duce la poluarea apelor de suprafață, sporirea suficientă a ingredientelor grupei amicale în apele de suprafață.

Unul dintre cele mai mari surse de poluare a aerului este transportul auto orașenesc și tranzit. Cota transportului auto orașenesc din municipiul Chișinău alcătuiește jumătate din traficul pasagerilor și din tot volumul transportului de mărfuri. Un pericol serios pentru starea aerului îl reprezintă exploatarea automobilelor personale. Periodic, în spațiul aerian, nimereste colbul terestru bacterian poluat.

Analiza retrospectivă a materialului cu privire la îmbolnăvirea populației orașului Chișinău atestă prezența trendului în toate grupele de vârstă. Aceasta-i influența factorilor ce activează continuu în aceeași direcție, înrăutățind nu numai mediul natural, îndeosebi cel aerian, dar și condițiile

social-menajere. Înrautățirea celor din urmă duce la scăderea nivelului de trai al populației, inclusiv a calității de alimentare, la încălcarea regulamentului garantat de lucru al populației etc. [4].

Starea sănătății populației este influențată direct de unele întrebări cauzate care se stabilesc între individ și mediu sau fizic și social. Printre factorii externi responsabili de sănătatea populației atât în Republică cât și în municipiul Chișinău, menționăm cu precădere mediul de viață, factorii mediului înconjurător, nivelul, legătura strânsă între elementele mediului: apă, aer, sol și bolile provenite în urma degradării acestora. Poluarea mediului atmosferic, apei, solului duce la schimbarea calitativă și cantitativă a biosferei în întregime, schimbând componența și structura aerului, temperatura și complet clima Terrei. Toate acestea își manifestă efectul asupra modului de trai al omenirii.

Prevenirea și combaterea poluării rămân a fi o problemă deosebit de complexă. Au fost elaborate o serie de acte legislative în ceea ce privește normele calității apelor, conținutul gazos al aerului, care, în cele din urmă, au rămas a fi respectate. Avântul dezvoltării industriale la care s-a ajuns acum ne obligă nu numai să respectăm aceste normative, dar și să activăm în mod practic pentru menținerea sănătății publice prin operațiuni de reducere a poluării mediului, spre echilibrul său biologic și protejarea acestuia [16].

Pentru a îmbunătăți cât de cât calitatea vieții, a lichida urmările grave în domeniul ecologic, astăzi în republică se desfășoară cercetări fundamentale ale tuturor componentelor naturale, se iau măsuri concrete în direcția minimizării și recompensării poluării mediului de viață. Înterrelația organismul uman–mediul ambiant este o problemă pe cât de importantă atât de complexă, mai ales când este vorba de un organism în continuă creștere și dezvoltare. Fără îndoială, copilul deopotrivă cu femeia gravidă constituie cel mai vulnerabil grup al populației. Este util de a se preciza că factorul nociv acționează concomitent asupra stării sănătății populației.

Actual este faptul de a stabili rolul și mecanismul influenței factorilor ecologici în evoluția răspândirii maladiilor la populația urbană și rurală pentru prognozarea patologieilor respective ale omului în Republica Moldova [3].

Principalele surse poluante în orașul Chișinău au fost stabilite întreprinderile industriale, sistemele de producție a energiei, agricultura, uzinele de vinificare și conservare.

Cercetările potențialului poluant în municipiul Chișinău are reflectare directă în repartizarea întreprinderilor industriale în cadrul proiectelor de construcție, și mai ales în orașul Chișinău, unde întreprinderile duc deja activ la înrautățirea stării mediului ambiant și condițiilor de viață, la înfăptuirea măsurilor concrete de ameliorare. Necesitatea elaborării unei concepții complexe științific și practic argumentată în legătură cu lipsa unei viziuni clare asupra activității de protecție a mediului la etapa de tranziție a Republicii Moldova și datele contradictorii privind gravitatea stării mediului și cele ce caracterizează sănătatea și longevitatea populației, fac necesar a studia problemele ecologice și urbanistice din republică [1].

În ultimii ani, acțiunea unui șir de factori legați de regimul general al nivelului de viață, condițiile dificile de trai, de muncă, malnutriția, consumul unor alimente de calitate inferioară, asistența medicală nesatisfăcătoare și stresul de ordin psihologic al oamenilor au înrautățit capacitatea lor de muncă, stabilind rezistența și posibilitatea de adaptare a organismului, conducând implicit la dereglarea indicilor principali ai sănătății și ai profitului demografic.

Din cele mai vechi timpuri, omul a fost preocupat de starea mediului înconjurător. Această preocupare este strâns legată de pericolul epuizării resurselor naturale, de creșterea riscului poluării. Omul ca ființă biologică și socială produce deșeuri proprii existenței și activității sale, care sunt în continuă creștere. Se apreciază că populația actuală a globului, 6 mld. de locuitori, produce o poluare a mediului mult mai accelerată decât ar fi produs-o 40 mld. de oameni în condiții epocii de piatră. Cantitatea de deșeuri pe cap de locuitor, precum și diversitatea acestora sunt în continuă creștere. Specialiștii prevăd că volumul deșeurilor crește mai rapid decât masa lor.

Mediul este supus unui presant impact chimic, care afectează atât sanogeneza sa, cât și sănătatea viețuitorilor, în special a omului, ființa superioară biologic, dar și destul de vulnerabilă. Un risc deosebit îl reprezintă antidăunătorii și substanțele fertilizate de agricultura intensivă. Pesticidele reprezintă o accentuată toxicitate [10,11], precum și o înaltă selectivitate în privința dăunătorilor de origine vegetală și animală. Ca urmare a contaminării apei, solului, aerului, riscul chimic pe care îl comportă se alimentează din an în an drept consecință a efectului de concentrare în organele vitale ale viețuitoarelor. Fertilizantii chimici oferă posibilitatea creșterii spectaculoase a recoltei la hectar. Riscul chimic derivat din folosirea lor este dat de posibilitatea prin care elementele fertilizante, neabsorbite de culturi, pot să ajungă până în pânza de apă freatică impurificând-o sau în apele de suprafață (lacuri, râuri), unde crește probabilitatea eutrofizării acestora [15].

Dezvoltarea producției a condus la poluarea mediului ambiant, transformând suprafețele întinse într-un peisaj sclenar dezmoștenit și trist, ca urmare a ignorării exigențelor s-a ajuns la stabilirea capacității de autopurificare a sistemelor naturale ale Terrei. De la revoluția industrială și până în prezent, fie din lipsa cunoștințelor adecvate, fie din interesele unilaterale, imediate, resursele naturale au fost exploatare nemilos și au fost denaturate cu substanțe nocive, ale căror efecte abia acum se resimt deplin în anumite zone ale lumii.

Învăluit de propriile sale realizări, omul a început să alerge după „mai mult, mai confortabil” și „mai repede”. Cu ajutorul științei și tehnologiei, au fost obținuți compuși sintetici fără echivalent în natură, atât sub aspectul compoziției, cât și al cantității și purității. Cea mai mare parte dintre aceștia s-au dovedit a fi persistenți, integrându-se foarte greu sau deloc în fluxul metabolic al pământului [5].

Nu se cunoaște exact în toate cazurile riscul acestor substanțe în cadrul circuitelor biogeochimice, mecanismul acumulării lor în mediul ambiant și nici capacitatea lor de interacțiune prin care se pot transforma în substanțe și mai nocive, cu efecte negative asupra funcțiilor fiziologice umane. Conștientizând epuizarea resurselor terestre, omul și-a îndreptat speranțele spre bogăția mărilor și oceanelor. Cu timpul, omul a transformat oceanul planetar într-un depozit de deșeuri de substanțe toxice. În felul acesta, omul s-a îngădit de propria sa activitate [1]. Deoarece există un singur Pământ, conservarea mediului ambiant, menținerea echilibrului în toate sistemele ecologice trebuie să facă parte din responsabilitatea și obligația morală a tuturor generațiilor, guvernelor și organizațiilor neguvernamentale.

Aspectele negative ale poluării mediului [14] se cunosc destul de bine în prezent, iar perspectivele lor în viitorul apropiat sunt sesizabile. Protecția mediului înconjurător se conturează din ce în ce mai precis ca fiind una din soluțiile de salvare a celui mai important capital – Pământul. Se poate afirma, cu certitudine, că influența omului asupra mediului ambiant a condus la schimbări în sistemul imun și adaptativ al biosferei. Se observă abateri ale echilibrului ecologic, creșterea

frecvenței îmbolnăvirilor de cancer, boli infecțioase, alergii, scăderea cantității și calității apei, scăderea sanogenezei mediului [6, 7, 8].

Este deja cunoscut faptul că calitatea mediului înconjurător direct sau indirect acționează asupra sănătății populației. Problema ecologică de bază a Republicii Moldova – impurificarea majoră a mediului ambiant, rămâne destul de alarmantă, chiar cu unele încercări de a ameliora situația în această direcție. Într-o măsură oarecare, în ultimii ani, s-a micșorat poluarea solului în republică. Acest fapt se datorează micșorării utilizării în agricultură a pesticidelor și îngrășămintelor minerale. Ca rezultat al cartografierii agrochimice s-au stabilit anumite zone cu „anomalii chimice” ale solului ce se caracterizează printr-un conținut mare de fluor, fosfor, nitrați. Toate acestea, desigur, influențează calitatea produselor agricole și sănătatea oamenilor.

Astfel solurile cu o concentrație sporită de fluor și fosfor sunt întâlnite pe suprafețe mari la sudul republicii, cu concentrația majoră de cupru în centrul republicii, ceea ce este rezultatul utilizării neraționale a îngrășămintelor în agricultură. Zone majore de sol cu cantitatea mărită de nitrați se află împrejurul complexelor animaliere [2, 3, 11].

În republică au fost construite aproximativ 620 de instalații de epurare, inclusiv 30 de instalații complexe orașenești, dintre care funcționează doar mai puțin de 50%. Ca rezultat, în fiecare an în rețeaua râurilor sunt eliminate aproximativ 532 mil., m³ incomplet purificate și 7,2 mil., m³ fără o oarecare purificare.

O mai mare acțiune impurificatoare a resurselor acvatice o au revărsările întâmplătoare, avariere. În afară de aceasta, serviciul „Hidrometeo”, în fiecare an, determină un număr mare de cazuri de impurificare majoră [2, 13].

Poluarea mediului ambiant nu poate să nu influențeze producția agricolă. Astfel, în fiecare an, în 20-25% de probe colectate se determină urme de diferite pesticide și până la 10% cu nitrați, dintre care 1-1,5% sunt poluate în proporții ce depășesc anumite concentrații limite. De regulă, în treizeci de probe se determină aproximativ două urme de pesticide.

Analizând starea și tendințele poluării mediului înconjurător, se poate de concluzionat: cu toate că starea mediului câte puțin se ameliorează, situația rămâne destul de complicată, mai ales în privința resurselor acvatice. Toate aceste modificări sunt reunite, într-un fel sau altul, în spațiul marilor aglomerări urbane, în cuprinsul cărora natura este modificată la maximum. Orașul mare duce la modificări ale naturii, până la crearea unui habitat propriu, fiind vorba despre un peisaj natural și un peisaj antropizat.

Conform datelor publicate în ultimii ani de Ministerul Mediului, Republica Moldova ocupă primul loc printre teritoriile economice ale fostei URSS privitor la poluarea solurilor, locul trei privitor la poluarea apei și locul șapte [15] privitor la poluarea aerului. Particularitățile regionale ale problemelor ecologico-economice din Republica Moldova sunt în strânsă legătură cu influența extrem de mare a activității agricole asupra mediului ambiant.

Folosirea irațională a îngrășămintelor minerale și a pesticidelor a condus la modificarea echilibrului elementelor chimice de bază. În unele raioane se semnalizează anomalii geochimice ale solului cu surplusuri de fluor, fosfor și cupru. Anual se elimină în atmosferă, la nivelul Republicii Moldova, circa un milion tone de noxe, dintre care 60% provin din gazele de eșapament ale autovehiculelor, în paralel, se obțin anual 4,87 mil. tone deșeuri, dintre care 225 mii tone sunt toxice, jumătate din numărul fântânilor noastre conțin nitrați în cantități excesive [1, 16].

Un pericol deosebit pentru sănătatea omului îl constituie bazinele de acumulare a deșeurilor din complexe de creștere a animalelor. Poluarea mediului înconjurător prezintă ca factor important deșeurile solide eliminate de întreprinderile industriale, în special șlamuri ale industriei galvanice, care conțin cantități relativ mari de metale grele toxice. Printre cei mai nocivi poluanți ai atmosferei se enumeră oxizi de azot și oxizii de sulf, care se transformă cu ușurință în acizi și stau la baza fenomenului de producere a ploilor acide [12].

Starea gravă a atmosferei în Republica Moldova, aflată în prag de catastrofă ecologică, necesită elaborarea unor tehnologii eficiente din punct de vedere tehnic și economic, de captare a oxizilor de azot din gazele care se evacuează în atmosferă. Depășind limitele capacității de asimilare specifice naturii, agenții poluanți se răspândesc cu ușurință în apă, sol, aer, dezvoltând și propagând unul dintre cele mai grave pericole cu care se confruntă civilizația modernă. Prin activitatea sa generală, insuficient controlată și neadaptată în întregime la realitățile naturii ambientale, omul amenință echilibrul ecologic și însăși existența sa pe Terra.

Poluarea atmosferei este problema cea mai gravă cu care se confruntă astăzi planeta noastră, totodată poluarea solului și a apei creează mari dificultăți fiecărei națiuni în parte. Astfel, problema poluării atmosferei este incontestabil cea mai gravă. Până acum, țările industriale nu s-au preocupat îndeajuns de poluarea atmosferică, deși marea majoritate a oamenilor de știință au lansat semnale de alarmă cu mulți ani în urmă. În schimb, față de poluarea solului și a apelor, aproape toate țările dezvoltate își manifestă preocuparea [1, 7, 10].

Poluarea atmosferei afectează direct componentele acestea. În aer circulă în cantități considerabile tot felul de particule tari sau lichide (praf sau aerosoli), provenite fie din activitatea diferitelor întreprinderi extractive sau de producție, fie din arderea incompletă de diverși combustibili.

Aerosolii constituie forme de poluare, toate substanțele străine prezente în cantități anormale și mai ales, răspândirea articolelor de praf și fum care, plutind în aer, sunt aerosoli atmosferici. Prezența aerosolilor în aer poate spori datorită unor fenomene naturale (de exemplu, erupțiile vulcanice) și activităților umane (industriale, agricultură). Toate acestea modifică clima provocând creșterea temperaturii – efectul de seră.

Pesticidele sunt, cel puțin după amploarea utilizării, un produs al secolului nostru. Aceste variate substanțe naturale, chimice sau de sinteză au fost elaborate ca armă cu un spectru larg de acțiune, potrivite pentru tot felul de dăunători vegetali și animalii și urmărindu-se în consecință ridicarea productivității plantei agricole. Erbicidele sunt folosite pentru nimicirea buruienilor, insecticidele au ca menire nimicirea insectelor considerate dăunătoare, acaricidele – nimicesc viermii acarieni. Fungicidele sunt substanțe chimice utilizate pentru nimicirea ciupercilor fetotrogene și pentru tratarea în acest scop a semințelor de culturi agricole. Se știe că faimosul DDT (elaborat în 1939) cel puțin la începuturile aplicării și-a înscris la activ numeroase binefaceri „acordate” omului [2, 5].

Degradarea aerului, solului, apelor poate afecta grav creșterea economică, calitatea produselor agroalimentare, sănătatea publică etc. Cele din urmă dăunează proceselor și fenomenelor economice și sociale care condiționează într-o însemnată proporție securitatea națională. Nu îmtâmplător, țările dezvoltate acționează, în general, pentru menținerea monopolului doar al industriilor nepoluante, respectiv al electronicii, mecanicii fine și al unei părți din industria ușoară, preferând să facă investiții

în alte țări, pentru anumite ramuri industriale poluante și consumatoare de materie primă și energie. Pentru țara noastră și nu numai, cele din urmă trebuie să se constituie într-un serios semnal de alarmă, semnalul care să fie urmat și de măsurile ce se impun. Conservarea elementelor naturii reprezintă, poate, premisa cea mai importantă pentru dezvoltarea omului pe plan biologic, educativ, științific, moral etc. [9, 14].

Factorii de mediu pot executa influențe directe și indirecte la adresa securității fiecărui stat în parte, ceea ce impune ca aceștia să fie cunoscuți și protejați cu foarte mare grijă. Unul dintre acești factori, socotit, de altfel, și element vital al vieții, îl constituie apa și resursele de apă. Necesitățile de apă sunt direct proporționale cu nivelul de dezvoltare economico-socială și de civilizație [2].

Corelația dintre mediul propriu-zis și starea acestuia, pe de o parte, și securitatea națională, pe de altă parte, poate fi pusă în evidență și pe baza altor elemente. În acest sens, ne-am putea referi, spre exemplu, la locul și rolul pădurii și în impactul acesteia asupra apărării și securității naționale. De fapt, pădurea îndeplinește funcții de natură economică, socială, hidrologică, antierozională, climaterică, sanitară, militară, estetică, ecologică etc. Fie rămânând și numai la această enumerare, putem deduce însemnătatea excepțională a fondului forestier și menținerea unui echilibru ecologic optim.

Optimizarea unui astfel de echilibru devine deosebit de benefică pentru securitatea cetățeanului, a socioorganizărilor și, de ce n-am spune, a sistemului social global, aceasta în situația când „aurul verde” este prețuit și exploatat rațional. Multe decizii luate în ultimii ani, dar mai ales nepăsare privind întreținerea fondului forestier, pot determina o adevărată catastrofă ecologică cu efecte multiple, inclusiv pentru sănătatea națională pe termen mediu și lung. Iată de ce optăm pentru raționalitatea deciziilor în acest domeniu, decizii care să aibă în vedere că orice risc, pe care îl ignorăm, uneori cu bună-știință, poate avea în timp efecte catastrofale [12].

Un element deosebit de important în balanța ecologică îl reprezintă solul. Calitatea și puritatea acestuia nu fac decât să-i sporească valoarea economică. Dacă ar fi să ne referim doar la agricultură, am putea sublinia faptul că întreaga producție obținută în cadrul acestei ramuri depinde de calitatea solului și de ecologizarea lui continuă.

Alunecările tot mai frecvente de teren, calcifierea și sărăturarea solului pe suprafețe întinse, precum și scăderea continuă a potențialului productiv sunt doar câteva aspecte ce vin să demonstreze că solul trebuie apărat. Altfel, el poate deveni pe sute de hectare o „Sahară autohtonă”, afectând în acest fel, de pe o parte, securitatea sanitară, iar pe de altă parte, securitatea economică, precum și alte subsisteme ale securității naționale.

Efectele nefaste a stresului asupra sănătății. În conformitate cu concepțiile moderne, maladiile SN sunt atribuite la grupa „maladiile civilizației”, creșterea neconținută a căroră este legată de acțiunea asupra populației, a modului de viață. Acesta este „prețul adaptării” populației moderne și al modificărilor condițiilor ecologice în modul de viață. Orașul modern hipertrofiat exclude progresiv natura din viața oamenilor, în condițiile hipertrofiei urbane, ecosistemul uman este astfel denaturat nu numai sub aspect fizico-chimic, dar și sub aspect psihologic, orașele constituind din punct de vedere temporo-spațial în cadrul nefavorabil nevoilor multilaterale ale personalității umane, evoluată pe plan spiritual [9].

Recunoașterea acestor realități nu înseamnă o renunțare la procesul de urbanizare cu tot ce a adus el pozitiv în ceea ce privește igiena, confortul etc. Nimeni, astăzi, nu ar argumenta [6] în favoarea unui primitivism; nimeni n-ar putea pleda pentru ulița noroioasă ca alternativă a străzii pavate. Sau în favoarea cișmelei sau a fântânii, ca alternativă a canalizatei.

Este deosebit de importantă studierea efectelor denaturării mediului prin prisma ecologiei umane raportată la grupele de vârstă a populației. Este evident că grupele de vârstă care suferă cel mai mult de pe urma denaturării sunt cele cu plasticitatea ecologică mai redusă, adică ale copiilor și bătrânilor.

Cercetările [3] au dovedit că în toate formele de relief populația longevivilor era crescută în mediul rural, activitatea efectuată în acest mediu în aer liber, cu un ritm desigur mai puțin trepidant și cu o odihnă mai rațional inclusă în programul zilnic decât la oraș este o cauză a prelungirii vieții. Durata de viață activă este, de asemenea, mult mai mare la agricultori decât la funcționari. Astfel, maladiile SN sunt rezultatul reconstruirii morfofuncționale a sistemelor organismului, care asigură homeostaza cerebrală și manifestările clinice în perioada când mecanismele de adaptare nu asigură compensarea necesară sub acțiune a factorilor de risc a mediului ambiant.

Analizând rezultatele cercetărilor oglindite în această lucrare, putem concludiona că situația ecologică în Republica Moldova este gravă în legătură cu situația social-economică și politică în momentul dat. Sunt necesare și un șir de măsuri concrete, alocări capitale de mijloace bănești, reconstrucții, reutilarea proceselor de producere, în unele cazuri, ar fi necesară reprofilarea întreprinderilor, reconstrucția ecologică în Republica Moldova.

Această problemă necesită aplicarea unor măsuri energice în vederea modificării tehnologiei de producere, mărirea disciplinei de producere, elaborarea unor Programe de Stat îndreptate spre minimalizarea producerii de deșeuri, reutilarea lor, ce ca rezultat va conduce la micșorarea poluării mediului ambiant și îmbunătățirea stării sănătății populației. Situația creată astăzi atât în Republica Moldova, cât și în întreaga lume face ca să înțelegem că natura este atotstăpânitoare, în tot ceea ce privește componentele mediului (apa, aer, sol) și că toate schimbările ce au loc în ea sunt numai dintr-un motiv care este și cel mai important. „Influența antropică” este foarte periculoasă și poate atinge, în cele mai dese cazuri, nivele maxime, în ceea ce privește exploatarea la un nivel foarte înalt a resurselor naturale – până la epuizarea acestora, și poate produce prin activitățile sale o degradare excesivă a mediului, lăsându-ne foarte puține șanse de regenerare și restabilire a mediului înconjurător [5, 9, 15, 16].

Prin cercetările sociologice am determinat că se fac primii pași pentru a stabili o conduită ecologică în scopul diminuării influenței asupra mediului și formării unei generații sănătoase și rezistente la influența factorilor negativi nocivi de mediu asupra stării sănătății.

Totodată, vedem cât de necesar este de a aborda această problemă pentru a forma o cultură medico-sanitară în susținerea unui mediu sănătos și a întări starea sănătății populației.

Este necesar să privim real faptul esențial: dezvoltarea extensivă creează falsa impresie, falsa psihologie, că din natură se poate lua orice și oricând. Dezvoltarea intensivă agroindustrială, care se impune în mod necesar la ora actuală, nu se mai poate realiza decât prin echilibru și raționalitate economică, care, la rândul ei, este imposibil de realizat fără echilibru și raționalitate ecologică.

Schimbările pozitive esențiale în starea de sănătate pot fi obținute prin extinderea sistemului de educație și constientizare a atitudinii umane față de natură. Sănătatea populației se află în pericol și

pentru a avea o minte sanatoasă, e necesar să dispunem și de un corp sănătos! iar societatea nu trebuie să-și facă economii în detrimentul sănătății populației.

Concluzii:

- Poluarea excesivă a resurselor naturale este o problemă ecologică principală pe teritoriul Republicii Moldova. Practic, toate componentele mediului sunt poluate într-o măsură considerabilă, ceea ce se răsfrânge esențial asupra sănătății omului.

- Starea critică a situației ecologice în republică este condiționată îndeosebi atât de modificarea complexelor naturale, cât și de activitatea antropogenă excesivă. Amplasarea nechibzuită a unităților de producție cu un înalt grad de poluare agravează considerabil situația ecologică.

- Au fost stabilite concentrațiile celor mai răspândite substanțe poluante cu efect negativ asupra populației. Acțiunea nocivă a substanțelor toxice se manifestă nu momentan, dar peste un anumit timp. Cei mai sensibili la poluarea mediului sunt copiii și femeile gravide.

- Calitatea apelor de suprafață depinde nemijlocit de situația ecologică și este legată de cantitatea de substanțe minerale și organice și de pesticidele folosite în agricultură, de cantitatea de substanțe gazoase și lichide degajate și evacuate în atmosferă.

Referințe:

1. Așevschi V., Dudnicenco T., Roșcovan D. *Ecologia și protecția mediului*. Chișinău: Foxtrot, 2007. 400 p.
2. Bardhad B., Palade S., Muica N. *Intoxicațiile cu pesticide*. București: Ed. Medicală, 1980. 384 p.
3. Barnea M., Papadopol C. *Poluarea și protecția mediului*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1975. 369 p.
4. Bogdan S., Hansgeorg Killyen. *Ecologie: probleme generale și de tehnologie didactică*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1975. 289 p.
5. Crivoi A. *Ecologie umană. Suport de curs*. Chișinău: CEP USM, 2005. 386 p.
6. Crivoi A., Melnic B., Paladi E., et al. Influența pesticidelor asupra sistemului simpato-adrenal pe fondul administrării melanotropinei. În: *Materialele conferinței științifico-didactice anuale a ULIM*. Chișinău, 1997. 368 p.
7. Crivoi A., Fretescu L., Andrieș L. Influența factorilor alergici asupra imunoreactivității organismului la oamenii adulți. În: *Analele științifice ale USM*. Chișinău, 1998. 427 p.
8. Crivoi A., Așevschi V., Dunaeva E. Impactul factorilor de mediu asupra sănătății populației în Republica Moldova. În: *Analele Științifice ale USM*. Chișinău, 1998. 472 p.
9. Crivoi A., Melnic B., Mursa E. Stresul și tumorile maligne. În: *Materialele congresului V al fiziologilor din Republica Moldova*. Chișinău, 1999. 286 p.
10. Crivoi A., Melnic B., Bugaian C., et al. Corelarea dezvoltării economice cu ecologia umană în Republica Moldova. În: *Materialele conferinței a VII-a științifice Internaționale „Bioetica, filosofia, economia și medicina în strategia de supraviețuire a omului”, Probleme de interconexiune*. Chișinău, 2002, 286 p.
11. Crivoi A. *Vitaminologie. Manual*. Chișinău: CE USM, 2005. 288 p.
12. Crivoi A., Stasiev Gr., Bugaian C., Crivoi B. Condițiile nefavorabile ale mediului ca factori de risc pentru existența umană. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe chimico-biologice”*. Chișinău, 2002. 463 p.
13. Lăzărescu M., Rusu G. Unele probleme privind prevenirea și combaterea poluării apelor în RSR. În: *Hidrotehnica*, 1972, nr. 2.. 256 p.
14. Malacea I. *Biologia apelor impurificate*. București: Ed. Academiei, 1959. 261 p.
15. Ropot V. Aspecte privind folosirea și protecția apelor în Republica Moldova. În: *Management ecologic și dezvoltare durabilă*. Chișinău, 1996. 187 p.
16. Дедю И. *Экологический энциклопедический словарь*. Кишинев: «ШТИИНЦА», 1989. 589 с.